

DOI: 10.47743/jss-2021-67-2-2

Ar putea fi considerat terroir-ul „domiciliul” denumirilor de origine pentru vinuri?¹

Could terroir be considered the „domicile” of designations
of origin for wines?

Nicoleta Rodica Dominte²

Rezumat: Terroir-ul reprezintă elementul primordial al convergenței mediului geografic și uman cu calitățile produsului, fundamentând legătura nemijlocită dintre caracteristicile calitative ale unui produs și locația sa geografică. Un concept de origine franceză a cărui primă conotație agrară este cea de „pământ”, în sialul căreia vom încerca în cadrul articolului o inedită asociere juridică cu noțiunea de domiciliu. Un vin cu denumire de origine nu poate exista în absența unui terroir, tot așa cum o persoană fizică este individualizată în spațiu printr-un domiciliu.

Cuvinte-cheie: terroir; denumire de origine; vin

Abstract: Terroir is the main element of the convergence of the geographical and human environment with the qualities of a product, establishing the direct link between the qualitative characteristics and the geographical location. A concept of French origin, whose first agrarian connotation is that of "land". We will try in the article a unique legal association with the notion of domicile. A wine with a designation of origin cannot exist in the absence of a terroir, just as an individual is individualized in space through a domicile.

Keywords: terroir; designation of origin; wine

„De-o fi să fie raiul, să fie-un deal cu vii,”³ scria Ion Pillat, localizând geografic în poezia sa Raiul pe un deal cu vii, tot așa cum terroir-ul structurează geografia unei denumiri de origine a licorii bahice. Versul reflectă dealul ca arhetip a arealului viticol sublimând în mesaj liric o formă de relief specifică terroir-ul viței-de-vie. *Terroir*, substantiv din limba franceză a cărui primă conotație agrară

¹ Actualul titlu cuprinde o completare a titlului „Ar putea fi considerat terroir-ul „domiciliul” denumirilor de origine?” înscris în programul Conferinței „Domiciliul și reședința obișnuită în dreptul național și dreptul european”, în scopul unei concrete individualizări a temei abordate.

² Conferențiar univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, email: nicoleta.dominte@uaic.ro

³ I. Pillat, *De-o fi să fie raiul...*, în *Vinul de-altădată*, Editura Baroque Books & Arts, București, 2018, p. 114.

este cea de „pământ”⁴, evocă legătura nemijlocită dintre calitatea ori caracteristicile unui produs și locul de origine al acestuia.

„Un om a sădit o vie, a împrejmuț-o cu un gard, a săpat în ea teasc, a clădit un turn [...]”⁵ sunt câteva cuvinte din Parabola lucrătorilor nevrednici ai viei povestită de apostolul Marcu, care devoalează actul de creație al proprietarului pământului pe care este sădită via, precum proprietarul pământului pe care este zidită casa ce va reprezenta domiciliul acestuia. Într-o interpretare profană, apreciem că *omul* a ales să își sădească via într-un pământ roditor pe care l-a delimitat geografic prin intermediul gardului, cartografiind astfel o combinație unică dintre climă, topografie și sol denumită terroir, ce se va reflecta în vinul fabricat în același spațiu configurat cu toate cele necesare – un teasc și un turn- pentru derularea etapelor de producție într-o perfectă suprapunere peste criteriile denumirilor de origine pentru vinuri⁶. În această ecuație ne întrebăm dacă solul în care este plantată vița-de-vie nu poate fi, în accepțiune metaforică, domiciliul denumirii de origine.

Dacă domiciliul reprezintă „un atribut de identificare a persoanei fizice, folosit de dreptul civil”⁷, terroir-ul este un atribut de identificare geografică, calitativă și gustativă a unei denumiri de origine în cadrul dreptului proprietății industriale, în conformitate cu art. 32, alin. 1 lit. a) din Legea nr. 164/2015 a viei și vinului în sistemul organizării comune a pieței vitivinicole⁸: „calitatea și caracteristicile sale [ale vinului] se datorează în mod esențial sau exclusiv acestui areal viticol delimitat, cu factorii săi naturali și umani”. Terroir-ul reprezintă elementul primordial al convergenței mediului geografic și uman cu calitățile produsului, putând fi descris prin acea combinație unică de factori naturali și umani, care poate fi reliefată în buchetul produselor originare dintr-o anumită zonă geografică. Sau altfel spus este matricea care configurează întreaga geografie calitativă și spațială a unei denumiri de origine.

Așa cum în conformitate cu art. 86 din Codul civil fiecare cetățean român are dreptul să își stabilească ori să își schimbe domiciliul, o persoană fizică sau juridică poate alege să planteze o viță-de-vie într-un areal viticol delimitat cu soiuri de struguri admise în Catalogul oficial al soiurilor de plante de cultură din România în temeiul art. 10 alin. 1 din Legea nr. 164/2015, dacă intenționează să obțină dreptul de utilizare asupra unei denumiri de origine. Fiecare producător alegând să își sădească via într-un anumit sol va beneficia de condițiile pedoclimatice ale

⁴ N.N. Condeescu, G. Haneș (coordonatori), *Dicționar francez-român*, Editura Științifică, București, 1967, p. 766.

⁵ A. Pleșu, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Editura Humanitas, București, 2012, p. 114.

⁶ Art. 32 alin. 1 lit. c) din Legea nr. 164/2015 a viei și vinului în sistemul organizării comune a pieței vitivinicole „c) producția are loc în arealul viticol delimitat pentru denumirea de origine respectivă” și art. 32 alin. 3 din Legea nr. 164/2015 a viei și vinului în sistemul organizării comune a pieței vitivinicole „Delimitarea arealului viticol pentru fiecare D.O.C. se precizează în caietul de sarcini corespunzător acesteia”.

⁷ F.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coordonatori), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 107.

⁸ Publicată în Monitorul Oficial nr. 472 din 20 iunie 2015.

respectivului areal viticol. În această realitate, adresa unui terroir este descrisă prin următoarele elemente: latitudine, altitudine, topografie, sol, climă, temperatură, precipitații și riscuri viticole⁹. În consecință, doar libertatea de alegere a unui domiciliu ori a unui terroir care permit o localizare juridică a persoanei fizice, respectiv a denumirii de origine, reprezintă numitorul comun.

Printr-o digresiune istorică dorim să reliefăm că în Imperiul roman „statutul social al fiecărui individ dicta calitatea vinului pe care putea să-l bea.”¹⁰; vinul devenind astfel un atribut de identificare a persoanei fizice, folosit de societate. Fără conotații juridice, observăm cum terroir-ului, concept necunoscut în acea perioadă istorică, a avut un rol important în ierarhizarea societății romane prin prisma licorii bahice.

Caracterul unicității domiciliului, în sensul că o persoană fizică nu poate avea decât un singur domiciliu¹¹, este o trăsătură esențială a terroir-ului: „*E vorba despre solul, apa și aerul unde vița-de-vie, legumele, păsările sau animalele trăiesc în armonie toată viața. Dacă iei aceeași viță-de-vie sau sămânța în altă țară, pur și simplu, nu va avea același gust sub soarele altui ținut.*”¹² Apreciem că unicitatea terroir-ului poate să fie individualizată atât prin singularitatea acestuia, cât și prin capacitatea de a fi incomparabil prin combinația unică a climei, solului și topografiei dintr-o anumită regiune. Și totuși unicitatea unui terroir poate să fie disputată de două țări, care despart o zonă geografică cu aceleași caracteristici cum se întâmplă în cazul vinului din regiunea Tokaj¹³ localizată în sud-estul Slovaciei și nord-estul Ungariei.

Am ales acest exemplu nu doar pentru că face trimitere la primul vin cu denumire de origine controlată din lume, atât de apreciat, printre mulți alții, de voievodul Ștefan cel Mare, cel care va și aduce în Moldova, spre aclimatizare, soiul care pe terroir-ul dealurilor Cotnariului va scrie faima în ambră dulce-aromată a Grasei de Cotnari, dar și pentru că istoria consemnează că însuși Regele Soare i-ar fi oferit un pahar de Tokaj doamnei de Pompadour, referindu-se la aceasta ca la „*Vinum Regum, Rex Vinorum*” („Vinul regilor, regele vinurilor”), expresie care însoțește și în prezent promovarea vinurilor de Tokaj. În sialul exemplului aclimatizării realizată de voievodul Ștefan cel Mare, dorim să încadrăm metaforic schimbarea terroir-ului viței-de-vie în paradigma dreptului la libera schimbare a domiciliului unei persoane fizice, după cum prevede art. 86, alin. 1 din Codul civil.

Pe filon diacronic, Tokaj a fost primul loc din lume în care a apărut în anul 1730 primul sistem de clasificare al podgoriilor, iar vinul a început să fie fabricat în

⁹ Pentru o succintă lectură despre terroir-ul arealului viticol din România, a se vedea S. Keevil (consultant), *Vinurile lumii*, Editura Litera, București, 2010, p. 399.

¹⁰ R. Vine, *Curioasa lume a vinului. Vin și istorie. Spirit și esență*, traducere Ines Hristea, Editura Baroque Books & Arts, București, 2016, p. 29.

¹¹ F.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coordonatori), *op.cit.*, p. 108.

¹² C. Aubray, *Cina cu Picasso*, traducere Monica-Laura Cibotariu, Editura Rao, București, 2017, pp. 215-216.

¹³ Pentru detalii, B.Marušić, *The concept of terroir tested: sharing the same terroir between two EU Member States*, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, vol. 16, nr. 1/2021, p. 2-4; S. Keevil (consultant), *op.cit.*, pp. 396-397.

această zonă din timpuri străvechi, cum ar fi anul 1300 atestat de un producător din zonă- familia Istvan Szepsy. Trasarea graniței, după Tratatul de la Trianon, între cele două teritorii a făcut ca 5500 de hectare de viță-de-vie să aparțină Ungariei și 175 de hectare să revină Cehoslovaciei, iar ulterior după 1993 Slovaciei. Descrierea cazului relevă nu doar identitatea microclimatului, cât și a tradițiilor și tehnologiei aplicate în fabricarea vinului. Mai mult, în prezent ambele țări folosesc o denumire de origine ce include numele „Tokaj”, pentru că în urma litigiului soluționat de Curtea de Justiție a Uniunii Europene s-a clarificat regimul transnațional și s-a fundamentat protecția juridică în spațiul Uniunii Europene pe baza celei conferite de legislația națională.

În doctrina dreptului civil se accentuează că „Datorită funcțiilor sale domiciliul este un atribut obligatoriu de identificare a persoanei fizice [...]”¹⁴, precum terroir-ul reprezintă fundamentul unei denumiri de origine prin reiterarea prevederilor, enunțate mai sus, ale art. 32, alin. 1 lit. a) din Legea nr. 164/2015: „calitatea și caracteristicile sale [ale vinului] se datorează în mod esențial sau exclusiv acestui areal viticol delimitat, cu factorii săi naturali și umani”. Protejarea denumirilor de origine în contextul dispozițiilor Convenției de la Paris pentru protecția proprietății industriale se datorează aculturării substantivului terroir și a legăturii imuabile dintre locul geografic și autenticitatea produsului în spațiul juridic¹⁵. Reiese astfel caracterul de atribut obligatoriu al terroir-ului în protejarea unei denumiri de origine.

Reputatul profesor Valeriu Stoica evocă „esențele terroir-ului” ca fiind ingredientele ce conferă personalitate vinului¹⁶, sublimând expresia geografică și culturală a unei zone în calitatea vinului care se reflectă mai departe în autenticitatea produsului¹⁷. Într-o dimensiune a figurilor de stil, putem considera că terroir-ul este domiciliul denumirii de origine precum „Orice metaforă este în chip esențial o personificare”¹⁸. Aristotel considera că metafora constă în „transpunerea unui termen de la conceptul căruia i se aplică propriu-zis, la un alt concept, care are o asemănare de caracter cu primul”¹⁹. Metafora presupune asemănări și deosebiri între cele două realități comparate în expozeul nostru, evidențiind imposibilitatea unificării semantice și juridice. Dacă identificare, unicitate, stabilitate într-o dimensiune spațială sunt notele comune, localizarea calitativă și gustativă prin prisma terroir-ului se regăsește printre elementele de diferențiere. Dacă dreptul la domiciliu este un drept personal nepatrimonial, terroir-ul este fundamentul ce conferă producătorului de vinuri posibilitatea de a dobândi dreptul patrimonial de utilizare a unei denumiri de origine. Rezultă astfel că a percepția terroir-ului ca

¹⁴ F.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coordonatori), op.cit., p. 109.

¹⁵ N. Corthésy, *Trade marks, country names and misappropriation of national identity*, Journal of Intellectual Property Law & Practice, vol. 12 nr. 4/2017, pp. 2-4.

¹⁶ V. Stoica, *Poemul viței-de-vie și al vinului*, în I. Pillat, *Vinul de-altădată*, Editura Baroque Books & Arts, București, 2018, p. 117.

¹⁷ B. Marušić, op.cit., p. 1.

¹⁸ T. Vianu, *Studii de stilistică*, Editura didactică și pedagogică, București, 1968, p. 303.

¹⁹ Al. Săndulescu (coordonator), *Dicționar de termeni literari*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 264.

domiciliu al denumirii de origine este posibilă numai în ecuația metaforei, ca mijloc esențial de cunoaștere²⁰ și analiză.

Referințe

- Aubray C., *Cina cu Picasso*, traducere Monica-Laura Cibotariu, Editura Rao, București, 2017
- Baias F.A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I. (coordonatori), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2014
- Condeescu N.N., Haneș G. (coordonatori), *Dicționar francez-român*, Editura Științifică, București, 1967
- Corthésy N., *Trade marks, country names and misappropriation of national identity*, Journal of Intellectual Property Law & Practice, vol. 12, nr. 4/2017
- Keevil S. (consultant), *Vinurile lumii*, Editura Litera, București, 2010
- Marušić B., *The concept of terroir tested: sharing the same terroir between two EU Member States*, Journal of Intellectual Property Law & Practice, vol. 16, nr. 1/2021
- Pillat I., *Vinul de-altădată*, Editura Baroque Books & Arts, București, 2018
- Pleșu A., *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Editura Humanitas, București, 2012
- Săndulescu Al. (coordonator), *Dicționar de termeni literari*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976
- Vianu T., *Studii de stilistică*, Editura didactică și pedagogică, București, 1968
- Vine R., *Curioasa lume a vinului. Vin și istorie. Spirit și esență*, traducere Ines Hristea, Editura Baroque Books & Arts, București, 2016

²⁰ *Idem*, p. 266.

